

ЎҚУВЧИЛАРНИНГ БЎШ ВАҚТЛАРИНИ ТЎҒРИ ТАШКИЛ ҚИЛИШ

Якубова Нафосатхон Абдуллаевна

Фарғона тумани 2-сон Касб-хунар мактаби кимё фани ўқитувчиси

Сотволдиев Азизбек Абдуллажон ўғли

Фарғона тумани 2-сон Касб-хунар мактаби махсус фан ўқитувчиси

Иброхимов Муҳаммадали Мирзарахим ўғли

Фарғона тумани 2-сон Касб-хунар мактаби махсус фан ўқитувчиси

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақоламизда замонавий жамиятда ўсмир ёшларнинг бўш вақтини ташкил қилишдаги муаммолар, ўсиб келаётган ёш авлоднинг маънавий, жисмоний ривожланишида бўш вақтнинг аҳамияти, турлари ҳамда шакллари бўйича хорижий олимларнинг фикрлари таҳлил қилинган.

***Калит сўзлар:** техноген цивилизация, бўш вақт педагогикаси, ўқувчининг шахсий иши, “юқори фаолият”, “пассив фаолият”, вақтни бошқариш, ижтимоий фаоллик, жисмоний ҳаракатсизлик.*

ПРАВИЛЬНАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ СВОБОДНОГО ВРЕМЕНИ УЧЕНИКОВ

АННОТАЦИЯ

В данной статье анализируются проблемы организации свободного времени подростков в современном обществе, значение, виды и формы свободного времени в духовном и физическом развитии подрастающего поколения.

Ключевые слова: техногенная цивилизация, педагогика свободного времени, личная работа студента, «высокая активность», «пассивная активность», тайм-менеджмент, социальная активность, гиподинамия.

Ҳозирги вақтда дунёда юз бераётган глобаллашув жараёни мамлакатларда иқтисодий, сиёсий, ижтимоий-маданий ҳаётда шиддатли ўзгаришлар рўй бериши билан бирга шахсининг маънавий барқарорлиги, миллий қадриятларни асраб-авайлаш қобилиятининг пасайиши кузатилмоқда. Шу сабабли ёшларнинг маданий, маънавий ривожланиши ва жисмоний саломатлигини сақлаш, шунингдек, мустақил фикрлайдиган, фаол интеллектуал салоҳиятли ахлоқий тамойилларга эга фуқароларни тарбиялаш зарурияти мавжуд. Бугунги ҳаёт ҳақиқати шуни кўрсатадики, ўсиб бораётган суръатлар глобаллашув, оммавий маданият, техноген цивилизация, экологиянинг ёмонлашуви шароитида инсон танаси тобора кучайиб бораётган юкларни енгишга қодир эмас. Бундай жараёнда ёш авлодни тарбиялашда ўқитиш, тарбиялаш ва соғломлаштириш таъсирларини бирлаштириш лозим бўлади. Ўқувчиларнинг бўш вақтида ташкил қилинадиган шахсий иши муоммоси ҳуқуқий, социологик, ижтимоий ва тиббий-физиологик жиҳатларда ишлаб чиқилган муаммодир.

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДАЛОГИЯСИ

Бўш вақт педагогикаси бўйича маҳаллий тадқиқотчиларнинг изланишлари етарли даражада эмас. Ушбу мавзуга ёндош мавзуларда, жумладан, мактаб ўқувчиларининг синфдан ташқари ишларини, фаолиятини ташкил қилишнинг назарий асослари ва амалий жиҳатлари бўйича маҳаллий тадқиқотчилардан **Ш.Мардонов, А.Халиков, А.Садикова, Ф.Ибрагимова, Н.Артикова, Р.Шерметов, Э.Норқувватовлар** илмий изланишлар олиб борганлар.

МДҲ олимларидан **Г.Грушин, Г.А.Ефтеева, Б.И.Дубсон, В.В.Журавлев, Г.Е.Зборовский, С.А.Кравченко, Л.К.Круглов, Е.В.Бондаревская, Л.И.Новиковалар** умумтаълим мактаблари ўсмир-ёшлари бўш вақтининг фалсафий, шунингдек социологик жиҳатларини;

К.Д.Ушинский, А.С.Макаренко, С.Т.Шатский, П.П.Блонский, А.В.Мудрик, Н.Л.Селивянова, Н.Крупская, К.С.Романова ва бошқалар бўш вақтни ташкил этишнинг психологик-педагогик жиҳатлари, унинг шахсни ривожлантириш ва мактаб ўқувчиларининг дунёқарашини шакллантиришга таъсири; **Н.Н.Водомеров,**

Ф.А.Гимадеева, С.Ш.Лукманова, М.В. Мухамедянова, Л.К.Петрова, Ш.А.Амоношвили, О.С.Газман, В.А. Краковский ва бошқалар ўқувчиларнинг бўш вақтини ташкил қилиш масалалари бўйича илмий тадқиқот ишларини олиб борганлар.

Тадқиқот ишимизда анализ, синтез, умумлаштириш, қиёсий таҳлил методларидан фойдаланилди.

МУҲОКАМА

Ғарбий Европа педагогикасида ўқувчининг бўш вақти масаласига илмий эътиборнинг қаратилишини таҳлил қиладган бўлсак, Германияда ўқувчиларнинг, бўш вақтини ташкил қилиш педагогикасига эътибор 1920 йиллардан бошланади. Бунда ўқувчиларнинг бўш вақтидаги фаолияти стратегиялари ишлаб чиқиладиган амалий фан сифатида шаклланишни бошлайди. 80-йилларда эса педагогиканинг ўзига хос таълим соҳасига эга бўлган мустақил бўлими сифатида шаклланади. 90-йилларда мазкур соҳанинг бошқа соҳалар билан алоқаларини тадқиқ этиш ва аниқлаш ишлари амалга оширилади. Ҳозирда Германияда бўш вақт педагогикасининг бир қатор йўналишлари жадал ривожлантирилмоқда . Жумладан, немис тадқиқотчиси **Хорст Орашовский** бўш вақт педагогикасининг тарихий ривожланишини тизимли ўрганган. **Рената Фрикс** педагогик фаолиятда ўсмир-ёшларнинг ривожланишида вақтни бошқаришнинг ўрни ва аҳамиятини ўрганган ҳолда, бўш вақт педагогикаси ва вақтни бошқариш ўртасидаги боғлиқликни кўрсатади.

Россияда инсон бўш вақти тоифасини ўрганиш ва ривожлантириш бўйича ташаббус билан чиққан олим **С.Г.Струмили** 1922-1924 йилларда илк бора

социал тадқиқотларни амалга оширади. У бўш вақтдан тўғри фойдаланиш вазифасини кўяди. Ўсмир-ёшларнинг шахсий иши (бўш вақти) масаласи XX асрнинг 60-йиллар охиридагина нисбатан мустақил хусусиятга эга бўлди ва назарий тушунишнинг муҳим объекти сифатида алоҳида эътибор қаратилди.

Мазкур масала катта миқёсда илмий-тадқиқот ишига муҳтож, деб ўйлаймиз. МДХ олимларидан **М.В.Антропова, Ю. А. Ямпольская, А.А.Баранов, В.Р.Кучма** каби олимлар тадқиқоти шуни кўрсатадики, болалар ва ўсмирларнинг соғлиги ҳолатида мактабда ўтказиладиган вақт туфайли сезиларли салбий тенденциялар мавжуд.

Рус педагоги **Л.А.Затуливетер** мактаб ўсмир ёшларининг ўқувчиларнинг бўш вақтини ўтказишнинг мазмуни ва тузилишини ўрганган ҳолда, бўш вақтни ривожлантиришнинг типик даражаларини қуйидагича кўрсатади: фаол ва пассив; етакчи ва анъанавий; ижодий ва тақлид; жамоавий ва индивидуал; уюшган ва спонтан; бошқариладиган ва назоратсиз; бир хил ёшдаги ва аралаш ёшдаги; халқаро ва миллий. Фалсафий ва социологик адабиётларда бўш вақтни ўтказиш турларининг турли хилдаги таснифини кўришимиз мумкин. Жумладан, рус тадқиқотчиси **Б.А.Требугов** бўш вақтни иккига: “**пассив вақт**” ва “**юқори фаолият**” га бўлишни таклиф қилади. У инсоннинг шахсий фаолиятида дам олиш ўз-ўзидан тиклаш функциясини бажаришига алоҳида эътиборни қаратади. **Б.А.Требугов** бўш вақтнинг моҳиятини рўёбга чиқариш даражасига кўра ёки бошқача айтганда, асосий фаолият турларининг баркамол шахсни шакллантиришга таъсири хусусиятларига кўра, ёшларнинг бўш вақтидаги барча фаолиятини асосий 3 та турга ажратади:

1.Маданий - ижодий. Бундай фаолият мажмуасининг умумий хусусияти - моддий ва маънавий қадриятларни яратиш ёки такрорлаш билан тавсифланади. Мазкур турдаги фаолиятга бадий,

илмий-техник ижодкорлик, ижтимоий фаолият ва ўз-ўзини тарбиялашнинг турли шакллари киради.

2.Маданий ва истеъмолчилик услуги. Бу маънавий қадриятларни истеъмол қилиш билан боғлиқ фаолият шакли, бунга газета ва журналлар ўқиш, телекўрсатувларни томоша қилиш, кинотеатрга, концертга, музей ва турли кўргазма ва ҳ.з.ларга ташриф буюриш кабилар киради.

3.Турли хил дам олиш ва кўнгилочар фаолият турларини бирлаштирган реакцион тип. Жумладан, туризм, спорт, рақс кечалари, кафе ва ресторанларга ташриф буюриш кабилар .

Рус олимаси **З.Ш.Саитғалиева** «бўш вақт» дейилганда биринчидан, эркин фаолият, ривожланиш учун жой таъминловчи, иккинчидан моддий ишлаб чиқаришдан ташқарида бўлган вақтнинг қисмини тушунади ва бу даврда шахснинг ақлий ривожланиши содир бўлиб бунда шахснинг таълими ортади, учинчидан, инсоннинг жисмоний қобилиятларини ривожлантириш, ижтимоий фаоллик, ҳамда ижтимоий эҳтиёжларини қондириш билан боғлиқ тадбирлар амалга ошишини таъкидлайди .

Демак, бўш вақт - инсоннинг меҳнат, оила ёки жамият билан боғлиқ мажбуриятлари ва эҳтиёжларидан ташқаридаги шахснинг индивидуал эҳтиёжлари қондириш билан кечадиган вақти.

НАТИЖА

Тадқиқот ишимиз давомида ўсмир-ёшларнинг шахсий ишини ташкил қилиши давомида қайси бирини кўпроқ афзал кўришини ўрганиш учун сўровнома ўтказдик. Сўровнома натижалари кўпчилик ўсмирлар шахсий ишида асосан маданий-истеъмолчи типига хос бўлган ўйин-кулгу, интернет тизими орқали турли кўнгилочар лавҳаларни томоша қилиш, ўйин ўйнаш, мусиқа тинглаш каби фаолият шакллари маъқул кўришлари аниқланди. Шахсий ишида иккинчи ўринда турли хил дам олиш ва кўнгилочар фаолият турларини бирлаштирган реакцион типга хос бўлган фаолият шаклига ўрин берилган бўлиб, ўсмирларнинг оз сонли бир қисмигина маданий ва ижодий фаолиятни афзал кўриши аниқланди.

Умумтаълим мактабларидаги 12-14 ёшли ўсмирлар одатда фаол, қизиқувчан бўлишини ҳисобга олган ҳолда, улардаги бўш вақтдан фойдаланиш масаласига етакчи масала сифатида қаралиши лозим. Чунки бўш вақтнинг оқилона ташкил қилиниши ҳам ижтимоий, ҳам шахсий аҳамиятга эга.

REFERENCES

1. Андреева А.А. Особенности организации досуговой деятельности подростков /А.А.Андреева,Текст:непосредственный//Проблемы и перспективы развития образования:материалы VI

Международ.науч.конф.г.Пермь,апрель:<https://moluch.ru/conf/ped/archive/149/7>
54

6/

2. В.В.Борисова. Педагогическая технология оздоровительной работы как фактор оптимизации режима учебного дня младших школьников.дисс.пед.наук.2002.-С.202.

3. А.И.Сафуллина. Основные тенденции организации свободного времени учащейся молодёжи Германии.дисс.канд.пед.наук.13.00.01.Москва.2006.-С.177.

4. Ю.Ю.Суетнова. Роль гигиенический и социальных факторов в формировании здоровья городских и сельских подростков-школьников.// дисс.канд.наук. (14.00.07)2008.-С.152.

5. З.Ш.Саитгалиева. Педагогические условия организации свободного времени подростка.дисс.канд.пед.наук: 13.00.01. Уфа, 2001.-С.181.

6. В.Х.Лукманова Свободное время школьника –подростка .дисс.пед.канд .наук.13.00.01.1984. –с.233.

7. Требугов Б.А. Свободного время как фактор формирования личности студента. :дисс.канд.филос.наук.09.00.02. 1983. -С.250.

8. Л.А.Затуливетер.Организованный досуг как фактор воспитания и развития учащихся. Дисс.пед.наук.13.00.01.1998.-С.245.